

**Inventaris van het archief van
De Heraut,
de Herautvereniging,
Dagblad De Standaard,
NV Drukkerij De Standaard en
Drukkerij Holland**

((1870)-1872-1946 (1972))

Samengesteld door mw. drs. I. Kiel-Hartog
Inleiding drs. Jules Prast

Historisch Documentatiecentrum voor het
Nederlands Protestantisme (1800-heden)
Vrije Universiteit Amsterdam
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam

Collectie nummer: 229
Januari 2019

Inleiding

Korte geschiedenis*

Evenals vele anderen in de protestants-christelijke wereld zoon Abraham Kuyper vanaf ongeveer 1865 op de stichting van een eigen dagblad. Omdat dit ook hem in eerste instantie niet lukte, ging hij in 1869 in op een uitnodiging van het christelijke weekblad De Heraut zich hieraan als vast medewerker te verbinden, met het doel het politieke gedeelte van een vertrouwde antirevolutionaire toonzetting te voorzien.

De Heraut was eigendom van de Nederlandsche Stoomdrukkerij, een Amsterdamse onderneming van een aantal Reveilmannen, die eveneens een christelijk dagblad wilden oprichten. De redactionele leiding van De Heraut berustte bij de evangelist Carl Schwartz (1817-1870), die het blad in 1850 had opgericht. Toen Schwartz plotseling overleed, werd Kuyper gevraagd de redactie over te nemen.

Samen met enkele vermogende geestverwanten richtte Kuyper hierop in oktober 1870 een persvereniging op, de Heraut-Vereeniging, die De Heraut voor f15.000 van de Stoomdrukkerij kocht. Het succes van De Heraut-nieuwe-stijl onder de achterban was zo groot, dat Kuyper binnen de vereniging in augustus 1871 het idee opperde nu echt door te zetten en een christelijk dagblad op te richten.

De vereniging begon proefabonnees te werven voor een eerste jaar á f9,10. De Heraut zou als het Zondagsblad opgaan in het dagblad. Met ruim 4.000 opgaven besloot de vereniging in november 1871 om vanaf 1 april 1872 een dagblad te gaan uitgeven. De naam werd later bepaald op De Standaard.

De drukorder werd aan de Nederlandsche Stoomdrukkerij gegund. Verschillende leden van de Heraut-Vereeniging stelden zich persoonlijk garant voor te verwachten aanloopverliezen. Contractueel werd bepaald dat bij het staken van de uitgave van het dagblad de titel De Standaard aan de drukkerij zou toekomen; de titel De Heraut zou evenwel eigendom van de vereniging blijven.

Kuyper, benoemd tot hoofdredacteur, begon redactieleden voor de krant te recrutereren; hij nam eveneens de Rotterdamse boekhandelaar en uitgever J.H. Kruyt (1839-1898) aan als administrateur van De Standaard en secretaris van de vereniging.

Na twee jaargangen van grote verliezen wilden de geldschieters de financiële gaten van De Standaard niet langer stoppen. Juist de meest vermogende leden hadden zich teruggetrokken omdat zij, anders dan Kuyper, van De Standaard een conservatieve krant wilden maken.

Terwijl alle betrokkenen zich hadden neergelegd bij het onvermijdelijke, zag Kruyt nog een weg voorwaarts. Hij stelde voor een beroep te doen op de achterban om nieuw kapitaal bijeen te brengen. Door een lening uit te schrijven met grote én kleine coupures wist hij ruim f 30.000 nieuw kapitaal aan te trekken. Van de drukkerij en de vereniging kreeg hij groen licht de uitgave gedurende twee jaargangen, tot april 1876, voort te zetten. Kruyt

---

* In 2018 verscheen Jules Prast, *De mannen achter De Standaard. Geschiedenis van een antirevolutionair dagblad.*

werd nu directeur-uitgever. Namens de deelnemers in de lening van 1874 waakte de vereniging over hun financiële belangen.

Kruyts reddingsplan kende meer ingrediënten. Hij stond met zijn persoonlijk vermogen garant mochten de verliezen niet verminderen. Hij kreeg een korting op de drukkosten. Er was f 4.000 beschikbaar voor reclame voor de krant. Mochten de kosten van het Zondagsblad te zwaar drukken op de De Standaard, dan zou dit worden ontkoppeld van de weekkrant.

Kruyt wist in de periode 1874-1876 de verliezen inderdaad te verminderen. Met drukkerij en vereniging sloot hij een nieuw contract. Een belangrijke bepaling die hierin was opgenomen, was dat Kruyt eigenaar zou worden van De Standaard, mocht hij de krant in 1880 nog steeds uitgeven.

Over de ontkoppeling van het Zondagsblad ontstond tweedracht, precies in de periode in 1876-1877 dat Kuiper vanwege overspannenheid vijftien maanden in het buitenland verbleef. Waarnemend hoofdredacteur jhr. mr. A.F. de Savornin Lohman schoof de hete aardappel door. Na Kuipers terugkeer koos deze vóór Kruyt en De Standaard. In 1877 begon De Heraut weer te verschijnen, naast De Standaard. Lezers konden zich op beide samen abonneren, maar ook alleen op een van beide.

Kruyt wist in 1879 met De Standaard voor het eerst in de zwarte cijfers te komen. In 1880 verkreeg hij inderdaad de eigendom van het dagblad. Tot medio 1887 boekte hij met de krant bescheiden winstbedragen, net genoeg om de uitgave voort te zetten, maar onvoldoende om oude schulden goed te maken. De krant vervulde voor Kuiper een platformfunctie, maar de verdere redactionele kwaliteit had geleden onder Kruyts bezuinigingsbeleid. Desondanks wist Kruyt de advertentie-inkomsten dramatisch te verhogen, de kurk waarop de krant dreef. Het aantal abonnees schommelde rond de 3.300.

Naast zijn werk voor De Standaard ondernam Kruyt nog andere activiteiten in de Amsterdamse boeken- en uitgeverijwereld. Zo ontwikkelde hij in 1879, op verzoek van de hervormde kerkeraad in Amsterdam, een gemeenschappelijk weekblad voor een aantal protestants-christelijke kerkgenootschappen, het Predikbeurtenblad. Redactioneel en commercieel bleek dit een succesformule te zijn. Belangrijke stukken van het Predikbeurtenblad bevinden zich in het archief van De Standaard.

In de roerige en verwarrende tijd rond de Doleantie (1886-1887) zou het Amsterdamse Predikbeurtenblad een steen des aanstoots worden tussen de hervormde en de gereformeerde partij. Kuiper stelde zich op het standpunt dat zijn gereformeerde partij de eigenlijke Amsterdamse kerkeraad vormde en weigerde in het Predikbeurtenblad een positie in te nemen als een nieuw kerkgenootschap tussen de andere in. Kruyt, die hervormd bleef, boog niet voor Kuipers druk. Hierop stichtte de gereformeerde partij een eigen kerkblad, de Amsterdamsche Kerkbode.

Kuiper kon er niet mee leven dat De Standaard in de persoon van Kruyt een hervormde eigenaar had. In plaats van hierover met hem eerst een persoonlijk gesprek aan te gaan, begon Kuiper Kruyts loyaliteit publiekelijk in twijfel te trekken. Een gekrenkte Kruyt, die de krant in de periode 1874-1887 rendabel had gemaakt en nimmer een conflict met de hoofdredacteur had gekend, gaf Kuiper per brief te kennen dat hij bereid was plaats te maken voor iemand anders, mits de zakelijke afwikkeling goed geregeld werd.

Kruyt wilde niet de lusten overdragen, maar zelf met de lasten blijven zitten. Hij verlangde van Kuiper dat deze de krant opnieuw zou herkapitaliseren, zodat de lening van 1874 kon worden afgelost aan

deelnemers die niet langer wilden bijdragen; voor zichzelf eiste Kruyt bovendien een afkoopsom. Kruyt gaf geen duimbreed toe aan Kuypers halfslachtige tussenoplossingen, zodat de laatste uiteindelijk met tegenzin overstag ging. Kruyt liquideerde De Standaard en droeg per 30 juni 1887 de eigendom van de krant over aan Kuyper, onder aftrek van een afkoopsom van f 4.500 (de helft van het bedrag dat Kruyt aanvankelijk gevraagd had).

Kuyper sloot meteen aansluitend een overeenkomst met J.A. Wormser om De Standaard als directeur-uitgever voort te zetten.

Nadat De Standaard opnieuw was geherkapitaliseerd richtte Kuyper een nieuwe vereniging op met de hem geschikt lijkende vorm, zie de overeenkomst tussen Kuyper en de commissarissen A. Walkart Amishoff, B.J. Linteloo en C.M.E. van Löben Sels (inventarisnummer 15).

In juni 1913 wordt de NV Drukkerij De Standaard opgericht die uitgeefster van het blad wordt. In 1914 wordt Colijn commissaris en hoofdredacteur. In 1917 doet Kuyper afstand van zijn eigendomsrecht. In 1919 is het Colijn die met medewerking van Kuyper's huisarts Kuyper overhaalt het schrijven van artikelen en commentaren in *De Standaard* te staken. Af en toe komt de naam 'Drukkerij Holland' in de stukken voor, maar over deze drukkerij is weinig bekend.

Jules Prast, januari 2019

Over het archief

Hoewel het 'Archief van *De Standaard*' slechts zes dozen omvatte, was het niet eenvoudig om een inventarisatie van de stukken te maken. Dit kwam vooral omdat de collectie veelal losse stukken bevatte, die slechts een fragmentarisch beeld opriepen. De collectie betrof meerdere archiefvormende eenheden.

Indeling

Er is besloten een chronologische indeling te maken tot en met de dood van Kuyper. Er is onderscheid gemaakt tussen *De Heraut* en de Herautvereniging, *Dagblad De Standaard* en NV Drukkerij De Standaard. Wegens de rol van *De Standaard* in de Tweede Wereldoorlog zijn er rubrieken die betrekking hebben op de tijd tijdens de oorlog en na de oorlog (de perszuivering).

Er bevinden zich stukken in het archief met betrekking tot het *Predikbeurtenblad* en het *Kerkbeurtenblad*. Deze stukken zijn verweven met de functie van Kruyt als directeur/eigenaar van *De Standaard*.

Verwijderd uit het archief zijn kladexcerpten uit *De Standaard* van 1872-1891, door een onbekende scribe. Duplicaten en kopieën van brieven zijn verwijderd.

Iet Kiel-Hartog

November 2002

In 2015 werd *De Standaard tijdens de bezettingsjaren en na de bevrijding*, Amsterdam 1946 aan deze collectie toegevoegd.

Plaatsingslijst

De Heraut

- 1 Stukken betreffende De Heraut, 1870-1916.
1 omslag

Oprichting van de Herautvereniging

- 2 Contracten betreffende De Herautvereniging en de uitgave van het *Dagblad de Standaard*, 1874, 1876.
1 omslag
- 3 Stuk betreffende de rechten van de leden van De Herautvereniging z.d.
1 omslag
- 4 Notulen betreffende De Herautvereniging, 1872-1875.
1 deel

Uitgave van het Dagblad de Standaard

- 5 Brieven en kladbrieven betreffende De Herautvereniging en de uitgave van het *Dagblad De Standaard*, 1872-1880. (Zie ook onder nr. 2)
1 omslag
- 6 Stukken betreffende de financiën van De Herautvereniging en het *Dagblad De Standaard*, 1870-1874.
1 omslag

Dagblad De Standaard 1872-1880

- 7 Brieven en kladbrieven, 1872-1880.
1 omslag
- 8 Contracten, 1876, 1880.
1 omslag
- 9 Mededelingen en voorstellen betreffende het dagblad, 1887.
1 omslag

Dagblad De Standaard, 1880-1887
Eigenaar/directeur/uitgever J.H. Kruyt

- 10 Financiële administratie van de uitgaven van J.H. Kruyt, 1881-1887.
1 omslag
Nb. Bevat een deel met financiële overzichten van de uitgaven van A. Kuyper, F.L. Rutgers, D.P.D. Fabius, Ph.J. Hoedemaker, de Vrije Universiteit en *De Heraut*.
- 11 Stukken betreffende de financiën, 1887.
1 omslag
- 12 Verslag betreffende de toestand van het *dagblad De Standaard*, 1881.
1 omslag
- 13 Stukken betreffende het voorstel, het conceptcontract en de overeenkomsten over het eigendomsrecht tussen J.H. Kruyt en A. Kuyper, 1882 en 1887.
1 omslag
- 14 Overeenkomst tussen Kuyper en de commissarissen, met betrekking tot het kapitaal voor verdere exploitatie van *De Standaard*, 1887.
1 omslag
- 15 Brieven en kladbrieven, 1887 en z.d.
1 omslag

Dagblad De Standaard, 1887-1919 Onder A.Kuyper en commissarissen

- 16 Stukken betreffende de financiën, 1887-1919.
1 omslag
- 17 Brieven en kladbrieven, 1889-1919.
1 omslag

NV Drukkerij De Standaard en Dagblad De Standaard, 1913-1939

- 18 Uitnodigingen, agenda's, notulen van vergaderingen en een (concept-)overeenkomst, 1915-1938.
1 omslag
- 19 Statuten en statutenwijzigingen, 1913-1939.
1 omslag
- 20 Brieven, 1913-1939.
1 omslag

- 21 Stukken betreffende de financiën, 1913-1921.
1 omslag
- 22 Stukken betreffende de aankoop van de panden Spuistraat 29 en 31 en de verbouwing van het pand N.Z. Voorburgwal, 1915-1917.
1 omslag
- 23 Jaarverslagen, (n.b. 1929 ontbreekt), 1928-1939
1 omslag
- 24 Stukken betreffende 'De daad der Amsterdamse predikanten',[†] 1934.
1 omslag
- 25 Stukken betreffende een lastercampagne,[‡] 1937-1939.
1 omslag
- 26 Overige stukken, 1922 en z.d.
1 omslag

NV Drukkerij De standaard en Dagblad De Standaard, 1940-1945

- 27 Conceptnotulen, agenda, notulen en jaarverslagen, 1940-1943.
1 omslag
- 28 Stukken betreffende de financiën, 1944-1945.
1 omslag
- 29 Brieven, 1940-1945.
1 omslag
- 30 Brieven van en aan lezers van *De Standaard*, 1943-1945.
1 omslag

NV Drukkerij De Standaard en Dagblad De Standaard, Drukkerij Holland, 1945-1963.

- 31 Stukken betreffende de Perszuivering en de verschijning na de oorlog, 1945-1950.
1 omslag

[†] Door middel van een ingezonden stuk keert het Ministerie van Predikanten zich tegen de Regering na de wijziging van de steunregeling ten behoeve van werklozen.

[‡] Dit betreft een lastercampagne tegen *De Rotterdammer*, begonnen in het NSB-blad, *Volk en Vaderland*, voortgezet door het *Finantieel Weekblad voor den Fondsenhandel*, gedrukt door Drukkerij Holland, daarom in verband gebracht met *De Standaard*.

- 32 Brieven, 1945-1950.
1 omslag
- 33 Stukken betreffende de financiën, 1945-1950.
1 omslag
- 34 Uitnodigingen, conceptnotulen en notulen, 1946-1949.
1 omslag

Jubilea en tentoonstellingen De Standaard, 1897, 1912, 1922, 1972

- 35 Stukken betreffende de jubilea van 1897, 1912, 1922, 1932.
1 omslag.
- 36 Stukken betreffende de jubilea van H.L. Baarbe en R.C. Verweyck en een gezellige feesture in het Standaard-huis', 1923, 1930
1 omslag.
- 37 Stukken betreffende de tentoonstelling van 1972.
1 omslag

Uitgever J.H. Kruyt en het Kerkbeurtenblad en Predikbeurtenblad, 1879-1930

- 38 Stukken betreffende de uitgave, de voorwaarden van inschrijving, de contracten, de financiën en PR, 1879-1896.
1 omslag
- 39 Brieven en kladbrieven, 1886-1900 en z.d.
1 omslag
- 40 Documentatie, 1919, 1926.
1 omslag

Bij het archief aangetroffen stuk

- 41 Contract tussen NV Boekhandel v/h Höveker en Wormser en de directie van *De Standaard* met betrekking tot het drukken van boeken voor de ARP met als titel: *Vijf en twintig jaren van de Antirevolutionaire partij in Nederland, 1876-1901*.
1 stuk
- Stukken afkomstig uit het archief van H. Colijn, toegevoegd augustus 2012, financiële verslagen, prospectus en statuten, 1915-1940.
1 omslag